

Monogràfic núm. 10

ES SAIG

Algaida, setembre '95

Història del formatge

• XESCA ENSENYAT •

Presentació

Amic lector, el relat que tens a les mans, és tan sorprenent i divertit que no necessita presentacions.

La conferència de Xesca Ensenyat Història del formatge fou llegida el divendres 28 d'abril de 1995, a la Biblioteca de l'Edifici dels Cavallers, dins els fets inusuals organitzats per Titoieta Ràdio amb motiu del vuitè aniversari de l'emissora municipal.

PROMOTORS DE TITOIETA RÀDIO

Dedicatòria

Dedic aquestes paraules a una persona molt estimada, mig d'Algaida i mig de Pollença, parent de l'escriptor Miquel Costa i Llobera i amic meu de sempre: en Paco Iraola. Alguns personatges que descriuré aquí amb un nom suposat pertanyen a la seva família, i l'ambient que s'hi evoca fa part del seu món, si més no en el passat de la seva nissaga. I sens dubte el contrast barquerol és part de la meva avior i del meu món, almenys en les arrels.

XESCA ENSENYAT

Han col·laborat en la confecció d'aquest suplement:

BIEL SALAS
PERE SALAS
BEL BUSQUETS

ADVERTIMENT LEGAL: Excepcionalment, per gratitud a Titoieta Ràdio i per afecte personal al pintor Paco Iraola, cedesc la propietat intel·lectual d'aquest text a la persona física o jurídica que representi el poble d'Algaida a tots els efectes de *Copyright*. Ni jo mateixa o qui em representés, ni els meus hereus, no podem reproduir cap part d'aquest text, emmagatzemar-la o transmetre-la de cap manera ni per mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació o bé de fotocòpia, sense la prèvia autorització de qui representi el poble d'Algaida.

42962373 Y ENSEÑAT SEGUÍ FRCA

Història del formatge

● XESCA ENSENYAT ●

Bona gent d'Algaida, supòs que per devers Algaida, com a les altres bandes que tenc vistes, hi ha de tot, com pertot, i que també hi deu haver gent senzilla i natural que conversa amb franquesa i diu les coses així com són.

Per poder dir les coses així com són basta ser honrat i saber la paraula exacta. Damunt aquesta taula hi ha un pessic de papers, un tassó d'aigua, una ploma i l'estoig de les ulleres, i no hi ha res que jo no pugui designar i que vostès no coneguin. Sabent el nom de cada objecte, no hi hauria ningú capaç de fer-nos creure que aquí damunt hi ha queso, que la mare de Déu nom Joana o que els bancs de l'església ballen; a no ser que prèviament ens haguessin donat malbocí o anéssim gats.

Jo no sé si dins aquesta sala hi ha molta gent que hagi vist automòbils de gasogen. En molts casos el gas procedia de la combustió de clovelles d'ametlla, i el tub de gasògen solia passar per davall el seient del darrera. Els primers taxistes de Mallorca feien tenir el cul calent a aquelles turistes pioneres que ens visitaven amb aire d'exploradores i comportament excèntric. Per anar de Palma al port de Pollença foradaven les rodes una dotzena de vegades, posant el pegat in situ.

Si això era així fa una quarantena d'anys, feis-vos càrrec de com devia ser fa devers setanta, quan la gent de casa bona de Ciutat amb arrels a Pollença venia a passar l'estiu al Moll. Els estiuejants d'en temps primer en solien tenir a bastament amb un viatge d'anada i un de tornada, per quedar-se ben associats, de la rudimentària autopista que anava d'un cap a l'altre de Mallorca.

Els senyors de ca n'Huguet ja se n'havien tornat a Palma, després de l'estiu, i les criades ja havien fet dissabte i tancat la casa. Tot estava en ordre i ja podia ploure.

—Mirau! -va dir sense més ni menys la senyora de ca n'Huguet, pegant-se lleugerament al front amb la ma plana- No hem pensat a dur el queso.

En tot el port de Pollença no hi havia més que la centreta i mitja dotzena de telèfons; però la senyora Amàlia, la mestra, en tenia.

No és que fos molt natural que les mestres tinguessin telèfon al port de Pollença, quan només n'hi havia sis, i tampoc no ho era que hi hagués una mestra. Però com que la senyora Amàlia era de Menorca i els menorquins com tothom sap són una altra casta de gent, la noblesa de Palma la dispensà de tenir l'alambrat a casa seva. Aquesta n'és una altra: en aquell temps no conversàvem per telèfon, sinó per l'alambrat, ja que només hi conversaven els que havien vingut de l'Argentina, i se coneix que per allà -són figuracions meves- popularment, al telèfon li devien dir el *alambrado*.

Les telefonistes eren dues carronyes que hi havia per

llogar-hi cadiretes. Com que això de telefonar era una cosa extremada, la gent les tractava de vostè. Una de les primeres atraccions que tinguérem els nins del Moll d'en temps del formatge del *Pla Marshall* (molt posterior, per cert, al *queso* d'abans de la guerra) era fer hostal al piset de la centraleta amb aquelles dues someres. La veritat és que no eren dolentes, sinó bonal·lo-tes, perquè no ens enviaren mai a filar estopa i ens permetien d'espigar totes les converses. Feien tal escandalera, per conversar amb l'aparell, que tot quan deien a l'altre cap del fil ho sentíem tres metres enfora del moble que separava les dues senyores de la resta de la humanitat.

—Donya Clementina! Que em vol posar Pollença?

—No sóc na Clementina: sóc n'Enriqueta.

—És igual. M'hi posa?

—Un moment, Tonina: no te retiris. (pii, pii) *Inca, ¿me pones Pollensa?*

—Comunica.

—Tonina, no te retiris, però espera un poc més, que comunica... Ara! Ara! *Hablen, hablen*. Tonina, xerra!

—És Pollença?

—Sí, que és Pollença? On volies que fos?

—Què sé jo. Fa un moment que era Inca.

—Pollença! Sóc Pollença! Què voleu, tant d'insistir? Per què repiques tant, Enriqueta?

—No sóc n'Enriqueta: soc

na Clementina.

—Vull ca'l metge.

—El metge avui no hi és, Tonina.

—I vostè com ho sap?

—Jo ho sé tot. Me'n vaig, que me criden per l'altra línia.

—Donya Clementina: aquella singuaita m'ha fuita.

—Ah filleta, jo no hi puc fer res si fuig. Se deu haver tallat. Ara penja, que me demanen i és conferència. Nins: no faceu tant de renou que és de Palma.

●
*Les
telefonistes
eren dues
carronyes que
hi havia per
llogar-hi
cadiretes*
●

Era la senyora de ca n'Hu-guet, que volia que li posessin ca la senyora Amàlia, la mestra.

Per cert, a la senyora Amàlia, sent de Menorca, tampoc no li trobaven lleig que ensenyés a segons quines persones allò que per ventura no importava sabessin, llavors que llegir i escriure no convenia que fos tan avinent.

La senyora Amàlia era a ca la cosidora a assajar-se la roba d'hivern, però s'hi va posar la

teta.

—Diràs a na Tofolina que no he pensat a agafar el *queso*, que na Joana Aina i ella se l'enduguin a ca seva, i que se'l poden menjar.

Na Tofolina -la cuinera- i na Joana Aina -la cambarrera- tot l'hivern procuraven que no hi hagués goteres, obrien adesiara perquè s'oratgés i dues o tres vegades feien un bon dissabte: llenyams, vidres, portes netes. I un poc abans de venir els senyors hi anaven a emblanquinar.

—Gràcies, filla meva -va dir na Tofolina a la jove que cuidava els infants de la senyora Amàlia. La va fer seure a menjar un cocarroi acabat de treure del forn, li abocà un tassionet de vi negre, i mentrestant ella embolicaria mitja dotzena de pastes més: per la senyora mestra.

Al forn de can Pere Antoni, on duia coques a coure, li deien:

—Tofolina: tu no importa que en posis cap, de marca de camamil·la a les panades; fas la voreta tan ben feta, que es coneix d'una hora enfora que són les teves.

I sortia del forn tota alabada, amb una llauna de panades en cada mà i una punta del davantal travada a la cintura perquè no coneguessin que era brut; l'havia duit el dematí per anar a vendre peix.

Tot d'una que el patró va entrar -la barcada venia de posar els capcers per a les

llampugues- conegué que na Tofolina passava ànsia. Dins el corral hi havia el calderó d'aigua tèbia, la tovallola i la pastilla de sabó. I el temps que ell es rentava, ella va anar a dur-li la roba neta. Però fins que no varen haver sopat, no conversaren.

—Biel, tu saps què és, *queso*?

No ho va saber. Na Joana Aina, la cambrera, tampoc no ho havia sabut.

—Demà tornarem a ca n'Huguet -havien acordat totes dues- Pensaven que mirant ben arreu trobarien el *queso*. Bastaria -suposaren- que hi hagués qualche cosa que no sabessin què era.

Així mateix, filant un poc més prim, trobaven gros que havent-hi fet dissabte no haguessin vist res desconegut. Tot quan veien tenia nom, fins i tot els objectes disposats per a ús exclusiu dels senyors, atès que elles no és que tan sols tinguessin empriu a la cuina i a la bugaderia: circulaven sense restriccions per tota la casa.

—Tornam velles, Tofolina -li va dir na Joana Aina. I era ben ver-

Però el *queso*, com moltes altres coses que hi pugui haver al món, no era per culpa de la vellesa que fos incomprensible, perquè quan jo era nina, que no era gens vella, no entenia quasi res, i -tan expansiva com he tornada ara-, estones pensaven que era

beneita, i estones, si haguessin estat tan entesos com tothom és avui, haurien pogut sospitar que era un infant autista.

Una vegada que seia emba-dalida al piset de les telefonistes (damunt el bar *Brisas* del port de Pollença), donya Clementina m'emvià a cercar l'amo en Miquel Mena perquè el demanaven per telèfon; era Pollença. Ca l'amo en Miquel Mena no era gens aprop d'aquell piset telefònic, ja que aquest home cèlebre vivia aferrat a ca nostra, deu o

dotze cases més avall. Però jo llavors corria com una bala i aviat hi vaig ser. L'amo en Miquel no podia córrer tant, però em va enviar al piset de les telefonistes perquè diguessin al que volia conversar amb ell que esperés, que ja hi anava. Supòs que vint minuts, o vint-i-cinc (aleshores no hi havia tanta pressa), quisculla que volgués parlar amb en Mena, degué estar a l'altre cap del fil. I amb la línia ocupada, ningú pus no podia

comunicar amb el Moll.

Finalment parlaren, aquest personatge anònim i l'amo en Miquel, però jo no vaig saber què deien perquè va ser molt breu. I tot d'una que en Mena sortí, les comunicacions acumulades durant tot aquell temps d'anar i venir dispararen els xiulets de donya Clementina i donya Enriqueta fins a l'exasperació. Eren molt divertides, quan s'havien de desfer en peces per suplir les deficiències de la tecnologia punta.

Però no feia ni cinc minuts que havien desembossat la línia sobrecarregada, quan torna ser Pollença, que demana -qui me'n direu que demanava? -: l'amo en Miquel Mena. Així és que ja vaig tornar a tenir feina.

No és que m'agradés gaire, fer encàrrecs per les telefonistes, perquè amb els auriculars i tots aquells fils i totes aquelles punyetes havien perdut el sentit de la realitat i no els degué passar mai pel cap que els nins mengen *caramel·los*. Les monges, per exemple, quan ens enviaven al bar Canari amb una senalleta a cercar el cafè usat que treien de la cafetera (elles el feien un poc més clar), ens donaven una estampeta; i quan mon pare m'enviava al convent amb un plat de peix, a més de l'estampeta de sor Francinaina Cirer, un *caramel·lo Saci* -d'aquells que no anaven embolicats-, que per desgràcia

solia ser de menta, dels verds, que no agraden als nins.

I ja tornava a fer els tres alens, i l'amo en Miquel Mena coa-coa devers cinquanta metres lluny: jo adesiara girava el cap per por de perdre'l de vista, no fos cosa que s'hagués rebentat.

La conversa va tornar ser breu, i en Mena l'únic que va fer va ser donar les gràcies per haver-lo avisat: més o menys com l'altra vegada.

Però això no acaba aquí: hi va haver una tercera comunicació quasi tot d'una.

La veritat és que no em va rebre gens bé, i a la seva dona, la senyora Angelina, una italiana més bona que un bocí de pa, li va pegar una mirada i li va dir unes paraules que mai més no m'he pogut treure del cap, perquè la pobra, no n'era res, del brou de les cols.

—*Me cago en la madre que te parió.*

Era un d'aquests mallorquins que havien posat un forn a l'Argentina i que per devers *Les Bones Aires* havien après de conversar d'aquesta manera: *Recién arribat de l'Argentina la plata no m'alcansa ni per comprar estampilles. Allà la plata no val res, la carn se tuda; a una tira de cases li diuen una quadra.*

Sent veïnats, tenia molt de tracte amb el meu pare, el qual li va comprar les seves propietats quan es posaren en venda. Un dia li digué:

—*¿Cómo te encontrás, hijo de puta? ¡Qué contento estoy de verte!*

Passava 6 mesos a Rosario de Santa Fe i els altres 6 al Moll, i acabava d'arribar.

El meu pare, que era una de les poquíssimes persones que han passat per la vida sense dir una punyeta, es va posar més blanc que el referit.

—L'amo en Miquel: per què m'heu dit això?

Aviat s'aclarí que això a l'Argentina era com una carícia.

●

*Avui
en dia tothom
se renta,
però llavors
no s'usava
rentar-se tant*

●

—Idò no me'n faceu mai més, de moixonies d'aquestes: m'estim més que em pegueu un toc darrera les orelles.

Aquesta vegada vaig saber qui era que el demanava, perquè donya Enriqueta va dir:

—L'amo en Miquel: l'amo en Pep Tareu vol xerrar amb vós.

Ell va agafar el telèfon de mala manera -donya Enriqueta després va dir que li feia mal el braç i que havia tingut por

que no li arrabassés-, i cridant amb tota l'ànima, només va amollar:

—Pep, lo que me vols dir, ja ho sé -i plaf, va penjar l'aparell en sec. Si hagués estat d'aquests de plàstic que s'usen ara, s'hauria esquerdat-

Vint o trenta anys després vaig esbrinar que l'avisaven que tal persona, coneguda seva, era morta.

Tornaré al *queso*, que és per aclarir això, que m'heu llogada.

La senyora de ca n'Huguert era una gran senyora, molt fina, molt ordenada, i aquelles dues dones estaven orgulloses de servir-la. Deien que era la persona més neta que coneixien, i no era estrany que ho diguessin, perquè el matí li omplien la banyera d'aigua tèbia (a poalades que encalientien damunt els fogons, suant la paleta el mes d'agost davant la cuina econòmica) per donar-se un bany. Avui en dia tothom se renta, però llavors no s'usava rentar-se tant, anc que diguin que la gent anava més neta que no ara.

Na Tofolina i na Joana Aina no haurien sabut res del món així com rodava si no hagués estat perquè en d'estiu donya Lila els en posava al corrernt. Gràcies a ella varen tenir notícies del xampany, del cine mut i d'un parell de potingues per tornar joves; i quan per Palma s'usava un conversar diferent, ella tot d'una l'aprenia i el duia. La

llàstima va ser que l'avinentsa de servir-se del *queso* no s'hagués presentat en d'estiu, perquè tot d'una haurien après d'acomodar-s'hi.

Haver de tenir maldeventre tot un any d'una cosa que t'interessa -els senyors no tornarien fins l'estiu- és un endarrer molt gros, i adesiara provaven d'informar-se sobre el *queso*. Es pot dir que tota aquella tardor varen anar a fer dissabte més espesses vegades al casalot buit per mor d'aquella curiositat que no les deixava viure; feien net damunt net, i desvariejaven.

Ja havien girat el rebost de ca n'Huguet tres o quatre pics damunt davall i no hi havien trobat res que no tinguessin ben assumit, quan, per devers Nadal, va comparèixer un personatge que elles varen pensar que els podria treure el gat del sac: el senyor de can Mordala. Només que no veien la manera d'acostar-s'hi.

Tot d'una que va morir -el mateix dia, i sempre, sempre, d'ençà del traspàs- tothom deia que era un senyor tan bona persona, que va fer el bé i que havia duit el progrés a Pollença; era enginyer industrial, només que no hi feia perquè era molt ric i s'estimava més fer de mecànic. Llavors les persones riques feien allò que els donava la real gana. Naturalment -no importaria dir-ho- no cobrava per fer de mecànic: al contrari, estava tan content de poder

arreglar motors, que quan qualcú n'hi duia d'espenyats els regalava una botella de conyac o un pollastre.

No és que elles dues haguessin sentit a dir, quan era viu i va arribar amb un carruatge per devers Nadal l'any del *queso*, que don Pep Mordala fos dolent o que hagués fet coses mal fetes. Però, així mateix, no veien la manera d'acostar-s'hi. El relacionaven amb l'electricitat, que és una cosa que enrampa, i a més era un sac de rareses

semblant a les telefonistes, un fadrí vell que només obria les finestres de ca seva una vegada a l'any, el dijous d'Ascensió, que era l'únic dia que li podien veure els mostatxos, perquè a més de tenir obert de pinte en ample, aguaitava: tots els nins del poble passaven el dijous d'Ascensió davant can Mordala, i tampoc no hi havia cap vell que s'ho volgués perdre. I els joves, fent veure que allò era un disbarat dels grossos i amb l'excusa d'en-

dur-se'n els al·lots i els vells que badocaven de davant aquell finestram obert, tanmateix també s'hi embadalien, sobretot aquell any que en lloc de mostrar-los la cara, els va mostrar el cul. Va ser un espectacle irresistible, amb els calçons baixos i dues graneretes d'emblanquinar amarrades pel mànec i suspeses d'una llandera que s'ajustà a tall de cinturó. De tot d'una no ho repararen, que allò no era la cara, sinó una altra cosa; fins que no els amollà una detonació no varen córrer com deu-mil llamps.

Jo supòs que l'expressió pollencina *de la meva cara n'han fet cul* degué néixer aquell dia, encara que realment no hi tenguí res a veure, ja que això vol dir fer quedar malament una persona davant els altres. Tanmateix, tot està batejat.

Na Tofolina i l'altra varen voler saber què feia en Mordala al Moll per Nadal, en comptes de ser a Pollença, amb aquella fretada d'abans de la guerra.

—Diuen que ha vingut a fer una màquina -els aclariren-

En efecte, va fer una màquina; i funcionava com un rellotge. Mestre Tomàs, el ferrer, li feia les peces. Estaven barallats i no es dirigien la paraula, però formaven un bon equip. En haver de mester una peça, en Mordala la dibuixava damunt un bocí de fusta, llavors que no hi havia

tant de paper tudador com ara, i el tirava damunt l'encruia amb una mala intenció que el mosset procurava no ser-hi prop per si rebotia, ja que una vegada quasi li havia tret un ull. L'endemà la peça ja estava llesta, i una parada de l'itinerari per arribar a en Mordala també solia ser l'encruia. Només que, sent de ferro, la munició de mestre Tomàs era més destructiva: a vegades era un pistó.

Un dels invents més pràctics de don Pep del Cul -ja comprendran vostès que l'apel·latiu era obvi- va ser aplicat a una pedrera. Amb un sistema de corretges de transmissió i una rudimentària via fèrria pujava i davallava un carrilet de la muntanya accionat per un enginy esbufegant, un motor de gas pobre. El resultat final d'aquella indecència va ser la prosperitat de l'empresa, l'augment de la qualitat de vida dels obrers i un forat a la penya Mascorda que deixava en ridícul l'avenc de Coanegra.

Debades na Tofolina i na Joana Aina passaven per davant la ferreria: no veien la manera d'escometre en Cul. Com que per anar al forn de can Pere Antoni havien de passar per can Tomàs, feien més coques dolces que no es podien menjar, maldament fos Nadal. I com que mullar la coca bamba amb el cafè amb llet era una tudació (les coques dolces i les coses bones s'ad-

ministraven, com els sagraments, amb un tasset de vi dolç), un capvespre s'engataren.

—Tofolina -declarà na Joana Aina-. No sé tu, però el que és jo, no hi veig de cap bolla.

—Ala, no diguis coses.

—Coses?

—Coses, -i era que ella tampoc no en treia d'eixuta.

I dins el cul de la botella hi va haver el coratge que necessitaven per escometre l'altre Cul, el de bon de ve-

●

*Dins el cul
de la botella
hi va haver
el coratge que
necessitaven
per escometre
l'altre Cul*

●

res. I se n'anaren, fent tres tires de potades cada una, fins a ca mestre Tomàs, quan -justament- el senyor de can Mordala hi era.

Al port de Pollença, d'ençà que mestre Tomàs hi pegava martellades, no s'ha vist mai un genió com el que ell de vegades treia, i quan el patró Biel -l'home de na Tofolina- va posar el motor a la barca, sense voler el mestre d'aixa clavà un puntacorrent al mecànic i davallaren tots els

sants del cel i també la mare de Déu dels Àngels, la nostra inamovible patrona. Però mala persona no ho era, i defensava l'honor de totes les famílies del Moll com si fos el seu propi. Per això, una vegada que em va pegar un tapamorros amb la ma a l'inrevès perquè vaig dir punyeta, no vaig trobar convenient anar a contar-ho a mon pare, que no ho havia dit mai, com ja he advertit.

Supòs que va passar molta pena mestre Tomàs quan va veure les dones de dos amics completament gates dins la seva portassa demanant per aquell estafalari al qual acabava de tirar una virolla (que li havia quedat enterrada dins els mostatxos, sia dit de passada). Eren dones condretes, com la seva -feien panades juntes, vetllaven morts, anaven a missa primera, i tot això en haver venut el peix de la barcada davall *El Tamarel*. A més d'estar llogades a ca n'Huguet-; i engatar-se d'aquella manera en aquell temps i anar a escometre aquell pirreume que era sinònim de cul, demanava una intervenció ràpida, de les que llavors s'usaven.

La primera cosa que va fer -i sense represa, vaja: amb un manat-, consistí a treure defora don Pep Cul com si fos un pedaç brut. Ja he dit que don Pep era una bella persona, i no és tan sols que desaparegués com deu-mil llamps: a

més de desaparèixer, va fer veure que estava enfadat amb mestre Tomàs, i tot això, només ho fingia per camuflar la gatera d'aquelles dues criades d'uns amics seus, dones condretes. I es va afuitar de l'única cosa que li havia interessat de la vida -fer peces de motor i adobar-ne d'espenyats-, no entrant pus mai més a la ferreria d'en Tomàs, ni a cap altra. Tant content com estava, en espallar-se alguna cosa que tingués a veure amb la mecànica -la gent de Pollença només podia entrar a can Mordala amb unes bieleles-, per primera vegada va arruixar de ca seva els que hi entraven bruts de morques, que s'hagueren de conformar, com tots els altres, a només veure-li els mostatxos el dia d'Ascensió (diré entre parèntesi que la darrera Ascensió de la seva vida no va molestar-se a fermar graneretes d'emblanquinar, atès que no va mostrar els darreres: allò que penjava no era postís). Demostrant que era una persona honorable, després d'haver estat testimoni involuntari de l'únic gat que agafaren en la seva vida dues dones que anaven a vendre peix, va fer veure que havia avorrit el progrés: a Pollença tenim llum gràcies a les calúmnies que en Pep Cul va posar a la corrent elèctrica. Estava tan desprestigiada, que n'hi va haver prou amb que ell digués que el llum era dolent perquè tothom en

volgués tenir. Amb tot, havia perdut l'alegria; fins i a tant que es va posar malalt.

Quan es trobava a les portes de la mort envià a demanar el ferrer per una criada, i els que escudrinyaven, conten que s'havien abraçat plorant: el va fer hereu de totes les seves eines, que eren eines cares, estrangeres, que per aquí encara no n'hi havia. I així va començar el primer i un dels millors tallers mecànics que hi ha hagut mai a Mallorca. També

li regalà el seu cotxe, que tenia el canvi de marxes, la botzina i el fre per la part de fora.

Però hem deixat a na Tofolina i na Joana Aina gates devora la fornal, que han vingut a demanar a don Pep Mordala si sabia què cosa era el *queso*. Mestre Tomàs va donar un duro a l'aprenent i li va dir que no l'havia d'entregar a sa mare i que no havia de contar a ningú res que hagués vist: aquell duro era

per anar a Palma, al carrer dels Apuntadors. A sa mare bastava dir-li que a Palma hi anava per encàrrec del mestre a cercar un cigonyal, i estava privat d'esmentar-li els apuntadors.

—Magdalena! -va cridar pel corral. Na Magdalena també feia coques bambes-

—I ara, què vol, aquest ase? Deixa'm anar, Tomàs, que les coques ja passen de tou i a can Pere Antoni m'esperen a les cinc per enfornar.

—Dóna el llevat a les gallines i fes un cafè ben fort!

—Pots pensar, que doni el llevat a les gallines.

—Magdalena! Ets tu? -va cridar na Tofolina enmig de l'embriaguesa- N'has vist mai, tu, de *queso*?

Madò Magdalena, abocada al balconet que donava al corral de la portassa, va comprendre tot d'una que havia de creure en Tomàs encara que fos la primera vegada que el creia i la darrera que el cregués en tota la seva vida, i va córrer a preparar la cafetera. Na Joana Aina dormia com un tronc, estesa en terra.

—No sé que putes diuen, Magdalena. Què deu ser això de *queso*? Cercaven en Pep Cul per demanar-n'hi...

—No deu ser res de bo, si ell en té. *Terè, terè*, no direm res a ningú i miraré de fer-les reviscolar amb amoníac.

—Mèm si és *queso*, que han begut? El vi no ha fet mai això.

—Vés a saber: si és cosa d'aquest *esturment* d'en Mordala, no falla que és el *queso* que els ha engatades. És que tu t'aplegues amb uns *panderos*, Tomàs! Ja m'advertí ta mare, al cel sia, i ben advertida: si no la te fa el matí, la te farà el vespre. És per culpa teva que en Mordala és al Moll: si no, no hauria sortit de ca seva; només hauria aguatat el dia d'Ascensió.

—Magdalena, calla, que no me deixes sentir si el cafè ja passa.

Ella va córrer com un llamp, i no és tan sols que el cafè hagués passat: va vessar, apagant els quatre caliuets dels fogons. I a més a més la pasta, que havia passat de tou, també regalimava pel ribell, talment una corona d'estalactites. Però això ja li era igual. Va salar el cafè ben salat perquè tinguessin oi, i els en va fer prendre dues tassionades per hom: es van treure la freixura a l'acte. L'amoníac va fer la resta. Ni el patró Biel, ni cap altra criatura, d'això no en van saber res mai. Però va estar bé que hagués anat així: va se l'única manera de treure's el *queso* de dins la cervellera, i això que es presentaren moltes ocasions de saber què era, perquè vingueren els senyors de can Perelló, hi anà la senyora mestra a donar les gràcies pels cocarrois, i el pintor Anglada Camarassa s'establí al Moll i es va fer amic de tots els pescadors perquè volia que el

duguessin amb la barca a Formentor, a pintar *El Pi de la Posada*, que va fer cèlebre en Costa i Llobera: només l'hivern del *queso* en va pintar més de trenta quadres diferents. Poc després, va pegar un llamp a aquell pi. Ara, només ens resta la soca secorada; però la poesia és intacta, eterna.

La crisi etflica aguda que patiren na Joana Aina i na Tofolina també els va servir per no rebentar-se tant de feina, i es pot dir que d'ençà

●

Nina,
no ho oblidis
mai de la vida:
queso és
formatge

●

del gat hi varen fer ben poques puces per ca n'Huguet: cap ni una, fins la setmana abans de tornar els senyors; i a això, perquè ja no els quedava altre remei.

Però l'estiu va arribar, tanmateix: arriba sempre, sempre del món. I donya Lila va entrar dins el rebost, i assenyalant amb un dit una peça de formatge -no el tocava perquè aquelles dues donetes cada parell de dies l'havien untat d'oli i n'estava humidet- apuntant aquella peça de les

més grosses que han fet mai Menorca i mirant les fesomi de les dues dones més honrades que han fet mai a Mallorca, només va dir:

—Jas! I no vos heu menjat el *queso*!. Sou massa bonal·lites...

I fins que no em contari aquesta història, que ja fe vint anys que el meu pare e mort, no vaig entendre p què em deia, quan menjàvem formatge: *nina, no ho oblidis mai de la vida: queso és formatge*.

Però com que era menquí, com la meva àvia, una persona excèntrica que havien ensenyat de llegir i escriure tot el Moll, que era una cosa que no estava benvista, va pensar que els tests semblen les olles: era com la se mare. I ara pens que també devia ser una mica com jo: els flocs semblen a les castanyetes. Devem estar un poc timuntanats, com a Menorca, una mica tocats del bolet, com a Mallorca.

És una sort haver topat t bona gent com la d'Algaïda. És de les poques bandes que em deixen desvariejar.

Que Déu vos guard, bona gent. I que sant Honorat i nostra Patrona es posin d'cord, allà on siguin, perquè poguem retrobar-nos sempre que ho desitgem.

XESCA ENSENYAT

Dit a Algaida
dia 28 d'abril de 1995.

Jerònia Pou

Xesca Ensenyat és una dona ben arromangada que es lleva abans de l'alba per treballar d'escriptora. Sol alt, fa de mestressa de casa i de mare de família. És l'autora de Villa Coppola, Una moda fresqueta, Quan venia l'esquadra, Inclemències (1 i 2), Canvi de perruqueria i altres misèries, Massa vi per un sol calze i d'una llarga llista de llibres inèdits o que ja estan a punt de sortir de la impremta.

Xesca Ensenyat prova de contrarestar el cèlebre sopor mallorquí amb la idea fixa que el silenci és enigmàtic i perillós. No cultiva la sociabilitat productiva, sinó que es decanta per les relacions oneroses i absorbents destil·lant una certa espiritualitat -vestida d'Indiana Jones- que a vegades espanta.

Immersa dins el fenomen turístic, Xesca Ensenyat ha vist ensorrar-se definitivament el seu Moll i escriu perplexa enmig del desgavell comercial. Confessa no saber fins quan ho podrà resistir.

